

Гук Андрій. Деякі питання недійсності правочинів в контексті судової практики

В правовій літературі неодноразово піднімався ряд спірних питань, які пов'язані з правовим регулюванням інституту недійсності правочинів чинними Цивільним кодексом України та Господарським кодексом України. Серед найбільш обговорюваних проблем були: момент недійсності правочину; які особи можуть бути позивачами за позовами про недійсність правочинів; яким чином співвідносяться норми Цивільного та Господарського кодексів України; правова природа окремих підстав визнання правочинів недійсними тощо. Останні тенденції в судовій практиці та деякі роз'яснення Вищого господарського суду України дають можливість більш-менш остаточно розв'язати зазначені питання. Розглянемо найбільш спірні питання недійсності правочинів в контексті сучасної судової практики.

1. Деякі особливості підстав недійсності правочинів, або що саме повинно не відповідати вимогам закону

Відповідно до ч.1 ст.215 Цивільного кодексу України (надалі у тексті – ЦК України), підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою - третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу. З наведеної норми випливають наступні загальні ознаки підстав недійсності правочинів:

- недодержання стороною або сторонами саме *в момент вчинення* певних загальних вимог ЦК України, додержання яких є необхідним для чинності правочину;
- недодержання п'яти загальних вимог статті 203 ЦК України є підставою для визнання правочину недійсним, а саме:
 - *зміст* правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства;
 - особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;
 - волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;
 - правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним;
 - правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Статті 222-226 ЦК України та інші регулюють питання наслідків правочинів, укладених особами без необхідного обсягу дієздатності. Статті 229, 230, 231, 233 ЦК України регулюють наслідки правочинів, укладених без вільного волевиявлення та проти волі особи. Правочини, які не спрямовані на реальне настання правових наслідків є фіктивними чи

удаваними (відповідно стаття 234 та 235 ЦК України) тощо. З огляду на це найбільш загальною підставою недійсності більшості правочинів є невідповідність змісту правочину закону. При цьому необхідно наголосити, що мова йде про невідповідність закону саме змісту правочину, а не форми правочину чи порядку його укладення.

Недодержання сторонами вимог щодо форми правочину чи порядку його укладення, за загальним правилом, не може бути підставою для оспорювання такого правочину в судовому порядку, оскільки в силу закону такий правочин вважатиметься або неукладеним, або нікчемним, або чинним (дійсним). Наслідки недодержання форми правочину (неукладеність, нікчемність чи визнання дійсним в судовому порядку) регулюються окремими нормами (наприклад, статті 218-220 ЦК України).

В даному контексті показовою є судова практика та позиції деяких авторів щодо ч.4 ст. 265 Господарського кодексу України (надалі у тексті – ГК України), відповідно до якої умови договорів поставки повинні викладатися сторонами відповідно до вимог Міжнародних правил щодо тлумачення термінів «Інкотермс». Зазначене питання неодноразово піднімалось в різних публікаціях і більшість практикуючих юристів приходили до висновку, що вимоги ч.4 ст. 265 ГК України стосуються форми, а не змісту правочину, а тому якщо сторони-резиденти України уклали договір поставки і її умови не виклали відповідно до Правил Інкотермс при дотриманні всіх інших вимог, такий договір не можна вважати ані неукладеним, ані недійсним. Така позиція знайшла своє відображення в рекомендаціях Вищого Господарського суду України (надалі у тексті – ВГСУ). ВГСУ у пункті 3 Інформаційного листа №01-8/211 від 07.04.2008 р. «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» відзначає, що у частині четвертій статті 265 ГК України мова йде про *форму* закріплення істотних умов поставки. Отже, якщо сторони договору вказали в ньому всі істотні умови поставки, але виклали їх не за правилами Інкотермс (у випадку якщо ні одна зі сторін не вимагала застосування правил Інкотермс), то в даному випадку не можна вважати договір поставки неукладеним. При вирішенні питання про визнання договору поставки неукладеним в судовому порядку, слід виходити з того, що *визнання договору неукладеним є застосуванням одного зі способів захисту прав, не передбачених законом*, а тому не відповідає приписам статті 16 ЦК України та статті 20 ГК України. У статті 203 ЦК України мова йде про *відповідність закону саме змісту правочину, а не форми*, тому визнати договір поставки недійсним, на тій підставі, що він не містить вказівки на правила Інкотермс, не можна.

Тобто з даного тлумачення ВГСУ випливає неправильність позовів про визнання правочинів недійсними у зв'язку з недодержанням форми їх укладення, а також принципову неправильність позовів про визнання правочинів неукладеними, оскільки така позовна вимога не відповідає приписам статті 16 ЦК України та статті 20 ГК України.

Наведена позиція ВГСУ підтверджує думку про те, що підставою недійсності є невідповідність закону саме *змісту правочину*, а не форми чи, наприклад, порядку укладення правочину.

Поняття змісту договору визначено у ч.1 ст.628 ЦК України, відповідно до якої зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Зміст окремих видів договорів визначається окремими нормами (наприклад, глава 54 ЦК України визначає зміст договорів купівлі-продажу, який включає предмет договору, права та обов'язки сторін, момент виникнення власності на предмет договори, порядок розрахунків, тощо).

Розглянемо відмінність між невідповідністю закону змісту правочину та порядку укладення правочину на прикладі договорів купівлі-продажу землі.

Зміст договорів купівлі продажу землі визначений у статті 132 Земельного кодексу України, відповідно до якої договори про перехід права власності на земельні ділянки укладаються в письмовій формі та нотаріально посвідчуються. Договори повинні містити: назву сторін; вид договору; предмет договору (земельна ділянка з визначенням місця розташування, площі, цільового призначення, складу угідь, правового режиму тощо); документ, що підтверджує право власності на земельну ділянку; відомості про відсутність заборон на відчуження земельної ділянки; відомості про відсутність або наявність обмежень щодо використання земельної ділянки за цільовим призначенням (застава, оренда, сервітути тощо); договірну ціну; зобов'язання сторін. Разом з тим, ч.2 ст.127 Земельного кодексу України передбачає загальне правило, згідно з яким продаж земельних ділянок державної та комунальної власності громадянам та юридичним особам здійснюється на конкурентних засадах (аукціон). Вказана норма регулює право відповідних суб'єктів здійснювати продаж землі та визначає порядок здійснення такого права, але не регулює питання змісту договору купівлі-продажу земельної ділянки. У зв'язку з цим виникає питання, чи може бути підставою визнання договору купівлі-продажу землі недійсним не проведення продавцем аукціону.

Якщо виходити з підстав недійсності правочинів, встановлених ЦК України, то порушення продавцем статті 127 Земельного кодексу України не може бути підставою для визнання договору купівлі-продажу земельної ділянки недійсним, оскільки вказана стаття не регулює саме *зміст* договору купівлі-продажу землі. Однак відповідно до статті 210 Земельного кодексу України угоди, укладені із порушенням встановленого законом *порядку* купівлі-продажу, ренти, дарування, застави, обміну земельних ділянок, визнаються недійсними за рішенням суду. З огляду на це, договори купівлі-продажу землі, які були укладені без проведення аукціону визнаються судами недійсними навіть незважаючи на те, що зміст таких договорів відповідає законодавству і такі договори виконані належним чином.

Однак можна виокремити деякі випадки, коли господарські суди відступають від такої позиції. Зокрема, у деяких судових рішеннях господарські суди констатують необхідність застосування судової практики Європейського суду з прав людини у національному законодавстві як інструменту функціонування Конвенції про захист прав людини та основних свобод, що є частиною національного законодавства України. Зокрема, у вказаних судових рішеннях підкреслюється, що згідно рішення Європейського суду з прав людини від 24.06.2003 «Stretch проти Об'єднаного Королівства Великобританії і Північної Ірландії» *визнання недійсним договору згідно якого покупець отримав майно від держави та подальше позбавлення його цього майна на підставі того, що державний орган порушив закон є неприпустимим*. Така позиція має право на існування, адже у багатьох випадках покупець державного чи комунального майна не є винним у тому, що при продажу майна продавцем було не дотримано вимог закону щодо проведення аукціону. Існування такої неоднозначної судової практики зайвий раз підкреслює особливості сучасного стану розгляду земельних спорів.

2. Яким вимогам закону повинен суперечити недійсний правочин

Відповідно до ч.1 ст.203 ЦК України зміст правочину не може суперечити:

- ЦК України,
- іншим актам цивільного законодавства,
- моральним засадам суспільства.

З однієї сторони стаття 203 передбачає вичерпний перелік категорій законодавства, яким не може суперечити правочин, а з іншої сторони існує велика маса законів міжгалузевого характеру та законів інших галузей законодавства. Виникає запитання, чи може бути визнаний правочин недійсним у випадку, якщо його зміст суперечить вимогам, наприклад, антимонопольного чи податкового законодавства?

Як зазначено у пункті 16 Інформаційного листа ВГСУ №01-8/211 від 07.04.2008 р., правочин є цивільно-правовим поняттям, тому і норми про недійсність тих чи інших правочинів є цивільно-правовими. Разом з тим закони часто містять норми, які відносяться до різних галузей права. Зокрема закон публічно-правової направленості може містити окремі цивільно-правові норми. Тому, якщо такий закон містить норми, які встановлюють умови недійсності правочину, то такі норми підлягають застосуванню.

Автори науково-практичного коментарю до ЦК України також приходять до висновку, що зміст правочинів, відповідно до п. 1 ст. 203 ЦК, не повинен порушувати положень як цивільного законодавства, так і інших нормативно-правових актів, прийнятих на основі Конституції України.

ЦК України не містить тлумачення «моральних засад суспільства», яким має відповідати правочин, що, на перший погляд, робить це поняття оціночним. Однак необхідно уникати розширеного тлумачення цього поняття, адже це може призвести до довільного визнання недійсним

правочину, у якому поведінка його учасників не містить ознак істотної суспільної небезпеки. За таких обставин правочин, який суперечить моральним засадам суспільства, має вважатися не чинним, якщо ці моральні засади у прямій чи загальній формі знайшли своє нормативне закріплення, наприклад, як це передбачено у Конституції України, Законі України «Про захист суспільної моралі».

Відносно суперечності змісту договору моральним засадам суспільства варто звернути увагу на судову практику адміністративних судів за позовами органів державної податкової служби про стягнення в доход держави коштів, одержаних за правочинами, вчиненими з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства. В ухвалах Вищого адміністративного суду України в таких справах зазначається наступне. Згідно із ч. 1 ст. 207 ГК України господарське зобов'язання, що вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, може бути на вимогу відповідного органу державної влади визнано судом недійсним повністю або в частині. На думку Вищого адміністративного суду України, положення ст. 207 та 208 Господарського кодексу України слід застосовувати з урахуванням того, що *правочин, який вчинено з метою, завідомо суперечною інтересам держави і суспільства, водночас суперечить моральним засадам суспільства, а тому згідно з ч.1 ст.203 та ч.2 ст.215 ЦК України є нікчемним, тобто недійсним в силу закону, у зв'язку з чим визнання такого правочину недійсним судом не вимагається*. Органи державної податкової служби, вказані в абзаці першому ст.10 Закону України «Про державну податкову службу в Україні», можуть на підставі пункту 11 цієї статті звертатись до судів з позовами про стягнення в доход держави коштів, одержаних за правочинами, вчиненими з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства, посилаючись на їхню нікчемність. У разі задоволення позову висновок суду про нікчемність правочину має міститись у мотивувальній, а не в резолютивній частині судового рішення.

Цікавим є співвідношення принципу свободи договору та недійсності правочинів. Відповідно до ч.1 ст.6 ЦК України, сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства. Водночас відповідно до ч.3 ст.6 ЦК України сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд.

Науковці НЮАУ ім. Ярослава Мудрого у своїй статті на цю тему зазначають, що при встановленні недійсності правочину важливе значення має визначення імперативності тієї чи іншої норми закону та меж свободи договору в кожному конкретному випадку.

Принцип диспозитивності, так як його закріплено в чинному ЦК України, допускає відступ від положень актів цивільного законодавства України, за виключеннями, чітко встановленими в абз.2 ч.3 ст.6 ЦК. З огляду на це, автори статті справедливо вважають, що питання суперечності змісту правочину актам цивільного законодавства повинно вирішуватися із

врахуванням вимог ч.3 ст.6 ЦК. Зокрема, погоджуємось із висновком про те, що будь-якого відступу сторін від положень актів цивільного законодавства недостатньо для визнання правочину недійсним (адже на це сторони мають право відповідно до абз.1 ст.6 ЦК). Необхідно також визначити, щоб такий відступ був прямо заборонений актами цивільного законодавства, або імперативність актів цивільного законодавства випливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами.

Таким чином, не будь-яка суперечність змісту правочину актам цивільного законодавства може бути підставою для визнання його недійсним. Виходячи із статей 6, 203 ЦК України такою підставою є лише така суперечність, яка порушує абз.2 ч.3 ст.6 ЦК України, відповідно до якої сторони в договорі не можуть відступити від положень актів цивільного законодавства, якщо в цих актах прямо вказано про це, а також у разі, якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства випливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами.

3. Момент недійсності правочину, або положення якого кодексу слід застосовувати

У ч.1 ст.236 ЦК України чітко та однозначно встановлено, що нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення. На нашу думку, вказана норма є імперативною та не може змінюватись за згодою сторін чи рішенням суду. Разом з тим, ч.2 ст.236 ЦК України передбачає, що якщо за недійсним правочином права та обов'язки передбачалися лише на майбутнє, можливість настання їх у майбутньому припиняється. У ч.2 ст.236 ЦК України не йде мова про інший момент недійсності правочину, а присікається можливість настання прав та обов'язків за недійсним правочином в майбутньому.

Всупереч ч.1 ст.236 ЦК України, у ч.3 ст.207 ГК України передбачено, що у разі якщо за змістом зобов'язання воно може бути припинено лише на майбутнє, таке зобов'язання визнається недійсним і припиняється на майбутнє. З цього приводу у пункті 19 Інформаційного листа ВГСУ №01-8/211 від 07.04.2008 р. «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» зазначено, що момент, з якого нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним, є таким, а також припинення можливості настання у майбутньому прав та обов'язків за такими правочинами, імперативно встановлені частинами першою та другою статті 236 ЦК України, і не можуть бути змінені судом. Тому в разі задоволення судом позову про визнання правочину недійсним в рішенні не слід вказувати ні момент, з якого правочин є недійсним, ні про припинення можливості настання прав та обов'язків за правочином у майбутньому. Також ВГСУ зазначає, що рішення суду про визнання оспорюваного правочину недійсним має зворотну силу в часі.

Взагалі, у Інформаційному листі ВГСУ №01-8/211 від 07.04.2008 р., на нашу думку, остаточно вирішено питання щодо співвідношення ЦК України та ГК України в частині недійсності правочинів (зобов'язань). Зокрема, у пункті 21 вказаного листа зазначено наступне. ЦК України містить загальні правила про недійсні правочини - правочини, які не створюють тих наслідків, на які вони направлені (частина перша статті 216 ЦК України), при цьому поділяє їх на два види: нікчемні (частина друга статті 215 ЦК України) та оспорювані (частина третя статті 215 ЦК України), принципова відмінність між якими полягає в тому, що нікчемний правочин є недійсним в силу закону, а оспорюваний стає недійсним внаслідок прийняття судового рішення, яке має зворотну силу у часі (стаття 236 ЦК України). ГК України зазначеного поділу не передбачає, а натомість у суперечності із ЦК України фактично розглядає як оспорювані (частина перша статті 207 ГК України) всі ті зобов'язання, які виникають з правочинів, які за ЦК України є нікчемними. У частині другій статті 207 ГК України вживається термін «нікчемна умова», але визначення відповідного поняття відсутнє. Таким чином, стаття 207 ГК України не містить особливостей регулювання господарських відносин, а містить загальні правила про недійсність господарських зобов'язань, які суперечать ЦК України як за термінологією, так і за змістом. Тому стаття 207 ГК України відповідно до абзацу першого частини другої статті 4 ЦК України, абзацу другого частини першої статті 4 ГК України застосовуватись не може.

4. Коло осіб, які вправі бути позивачами

за позовами про визнання правочину недійсним, або коли вимога про визнання правочину недійсним є неправильним способом захисту прав

Згідно з ч.3 ст.215 ЦК України, якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин). Згідно з частиною п'ятою статті 216 ЦК України вимога про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину може бути пред'явлена будь-якою заінтересованою особою.

З вказаних статей випливає, що заперечувати дійсність правочину в судовому порядку вправі:

- одна із сторін договору або
- інша заінтересована особа.

Виникає запитання чи будь-яка заінтересована особа вправі пред'являти позов про визнання правочину, укладеного іншими сторонами недійсним?

ЦК України не містить визначення поняття «заінтересована особа», тобто залишає його оціночним. Разом з тим, в контексті недійсності правочинів таке поняття застосовується й в інших статтях. Наприклад, відповідно до ч.2 ст.1257 ЦК України, за позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення

заповідача не було вільним і не відповідало його волі. А у ч.1 ст.225 ЦК України використовується поняття «інші особи, чії цивільні права та інтереси порушені».

В окремих випадках ЦК України конкретно вказує, яка саме заінтересована особа вправі оспорювати «чужий» правочин. Наприклад, правочин, укладений без згоди піклувальника може бути визнаний недійсним за позовом піклувальника (ч.2 ст.223 ЦК України); опікун вправі оспорювати в судовому порядку правочин недієздатної особи (ч.2 ст.225 ЦК України); правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений одним із співвласників, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника у разі відсутності у співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень (ч.4 ст.369).

У п.4 роз'яснень президії Вищого арбітражного суду України від 12.03.99 р. №02-5/111 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням угод недійсними» зазначено, що крім контрагентів за договором, прокурора, державних та інших органів позивачем у справі про визнання угоди недійсною може бути будь-яке підприємство, установа, організація, чії права та охоронювані законом інтереси порушує ця угода.

У пункті 18 Інформаційного листа ВГСУ №01-8/211 від 07.04.2008 р. зазначено, що коло заінтересованих осіб має з'ясовуватись в кожному конкретному випадку в залежності від обставин справи та правових норм, які підлягають застосуванню до спірних правовідносин, якщо інше не встановлено законом. Така позиція ВГСУ свідчить, що, в принципі, коло таких заінтересованих не є обмеженим і залежить від обставин конкретної справи.

Зважаючи на ту обставину, що визнання правочину недійсним є одним із способів захисту цивільних прав та інтересів, який передбачено у п.2 ч.2 ст.16 ЦК України, з позовом до суду вправі звернутись особа *за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу* (ч.1 ст.16 ЦК України). Відповідно до ч.1 ст.1 Господарського процесуального кодексу України, підприємства та організації мають право звертатися до господарського суду за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим Кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням. Згідно з ч.1 ст.3 Цивільного процесуального кодексу України, кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

З наведених норм випливає, що до суду з позовом про визнання «чужого» правочину недійсним вправі звернутись не будь яка заінтересована особа, а лише та особа, особисті немайнові або майнові права та інтереси якої порушуються оспорюваним правочином. Крім того, визнання правочину недійсним повинно бути саме тим способом захисту прав та інтересів, застосування якого призведе до захисту порушених прав та інтересів особи, яка не є стороною оспорюваного правочину.

Такий висновок знаходить своє підтвердження у судовій практиці. Наприклад, у Постанові ВГСУ від 20 червня 2007 року у справі №15/4-03/7/13 зазначено наступне: «позивач не є учасником спірного договору купівлі-продажу, тому обраний позивачем спосіб захисту порушеного права (визнання даного договору недійсним) не призведе до захисту його порушеного права, навіть якщо судом буде встановлено факт такого порушення, оскільки застосування наслідків недійсності угоди не поширюється на права позивача; згідно зі ст.225 Цивільного кодексу України, якщо продавець майна не є його власником, покупець набуває права власності лише в тих випадках, коли згідно з статтею 145 цього кодексу власник не вправі витребувати від нього майно, тобто, спосіб захисту власником свого права на користування, володіння та розпорядження майном, яке відчужене від нього поза його волею є витребування цього майна».

Відповідно до абз.2 ч.1 ст.216 ЦК України, у разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, - відшкодувати вартість того, що одержано. З огляду на це, *визнання правочину недійсним не призведе до захисту прав законного власника майна, оскільки наслідки недійсності поширюються лише на сторін недійсного договору*. Отже, якщо особа має намір захистити право власності на майно, яке порушене укладенням іншими особами правочину стосовно цього майна, то правильним способом захисту прав є витребування майна з чужого незаконного володіння, а не визнання такого правочину недійсним.

Разом з тим, правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений одним із співвласників, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника у разі відсутності у співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень. Наприклад у господарській справі №12/315/24 позивач оспорував договори оренди, які були укладені партнером позивача по договору спільної діяльності стосовно спільного майна спільної діяльності. У Постанові ВГСУ від 09 червня 2008 року у справі №12/315/24 зазначено, що у разі спільного ведення справ для вчинення кожного правочину потрібна згода всіх учасників (ч.1 ст. 1135 ЦК України); у відносинах із третіми особами повноваження учасника вчиняти правочини від імені всіх учасників посвідчується довіреністю, виданою йому іншими учасниками, або договором простого товариства (ч.2 ст. 1135 ЦК України); рішення щодо спільних прав учасників приймаються учасниками за спільною згодою, якщо інше не встановлено договором простого товариства (ч.5 ст. 1135 ЦК України). ВГСУ відзначив, що апеляційним господарським судом встановлено, що позивач не надавав згоди іншому учаснику договору про спільну діяльність на передачу в оренду третій особі спільного майна учасників договору про спільну діяльність, не розглядалось вказане питання комітетом по управлінню спільної діяльності, що є

порушенням ч. 2, 3 ст. 432 Цивільного кодексу УРСР, який діяв на момент укладення договору про сумісну діяльність, та норми ст. 1134 Цивільного кодексу України; апеляційним господарським судом встановлено, що відповідач, який є учасником договору про спільну діяльність не був уповноважений та не мав необхідного обсягу дієздатності на укладення оспорюваним договорів оренди, що відповідно до ч. 1 ст. 215 Цивільного кодексу України є підставою для визнання зазначених договорів недійсними.

Судовою практикою також підтверджується, що, в більшості випадків, засновники юридичної особи не мають права вимоги про визнання недійсними правочинів, укладених цією юридичною особою з третіми особами, оскільки юридична особа має власну правосуб'єктність, яка реалізовується через її органи.

Встановлення факту порушення оспорюваним правочином прав позивача, який не є стороною цього договору недостатньо. Позивачеві необхідно в суді довести, що застосування наслідків недійсності правочину захистить таке порушене право. Найбільш поширеним прикладом з судової практики можуть бути позови кредиторів у справах про банкрутство, права яких порушуються укладенням правочинів стосовно майна, за рахунок якого задовольняються вимоги. Наприклад у господарській справі №16/247 банк (кредитор у справі про банкрутство) звернувся до суду з позовом про визнання недійсним договору оренди цілісного майнового комплексу, укладеного ліквідатором під час процедури банкрутства орендодавця. Судом першої інстанції у позові було відмовлено, оскільки суд визнав, що банк не довів порушення своїх прав чи охоронюваних законом інтересів у зв'язку з укладенням договору оренди, крім того, твердження банку про неможливість задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство у зв'язку з укладенням оспорюваного договору оренди є передчасними, а тому визнання договору недійсним не вплине на права позивача. Однак апеляційним судом, постановою якого була залишена в силі Верховним судом України (Постанова від 12.09.2006р. у справі №16/247) було визнано, що укладенням спірного договору оренди цілісного майнового комплексу банкрута порушені права позивача як кредитора у справі про банкрутство, оскільки передача майна банкрута в оренду перешкоджає реалізації цього майна та своєчасному і в повному обсязі задоволенню грошових вимог кредиторів банкрута, зокрема вимог позивача за рахунок коштів, виручених від продажу майна банкрута.

Список використаних джерел:

Колісник Віктор, Яроцький Віталій, Янишин Віктор, Гусаров Костянтин. Визнання недійсними правочинів у контексті встановленої Конституцією України демократизації правового регулювання цивільних відносин // Юридична газета. – №20 (80). – 26 жовтня 2006 року

Кот Олексій. Захист прав учасників договірних відносин // Юридичний журнал. – №2. – лютий 2005 року

Костенко Леся. Правила Інкотермс: особливості застосування у внутрішніх договорах поставки // Юридичний журнал

Графский Михаил. Признаем сделку недействительной // Юридическая практика. – №18 (540). – 29 квітня 2008 року

О влиянии несоблюдения правил «Инкотермс» на действительность договора // Юридическая практика. – №26 (548). – від 24 червня 2008 року

Інформаційний лист Вищого господарського суду України №01-8/211 від 07.04.2008 р. «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України»

Роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України від 12.03.99 р. №02-5/111 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням угод недійсними»

Постанова Вищого господарського суду України від 23 січня 2007 року у справі №47/83

Постанова Вищого господарського суду України від 23 жовтня 2006 року у справі №12/291

Постанова Господарського суду Чернігівської області від 29 жовтня 2007 року у справі №13/180а